

De *La Nacionalitat Catalana* m'han agradat sempre dues coses: el títol i la modernitat de què està impregnat tot el llibre. Pel títol sabem de què tracta; per copsar-ne la modernitat, però, cal llegir-lo. Si el lector ho fa (o ja ho ha fet), constatarà (o haurà constatat) la modernitat no tan sols dels conceptes històrics desenvolupats per Prat de la Riba, sinó de tot allò que fa referència a la ciència i la tècnica: si un país pretén ser modern cal que plantegi i desenvolupi un sistema científicotècnic posat al dia. Dit d'una altra manera, potser més contundent: la modernitat d'una nació implica inexorablement l'acceptació d'un model científic i tècnic renovat, actualitzat. Reprenent els mots que Puig i Cadafalch va pronunciar ja el 1892, Prat de la Riba va expressar-ho de manera magistral el 1910 (*Memòria* de la Diputació de Barcelona): “Si la Península Ibèrica s'hagués enfonsat a l'oceà, ni científicament, ni políticament ni econòmica la Humanitat se n'hauria adonat”. Les fites que es proposava en el camp científicotècnic eren la recerca científica i l'ensenyament tècnic.

Puntualitzat això, és important consignar ja d'entrada que l'etapa que considerarem en la nostra dissertació abasta el període comprès entre el 1907, any en què Prat de la Riba ocupa la Presidència de la Diputació de Barcelona, i el 1923, un any molt significatiu en què té lloc el cop d'estat de Primo de Rivera i, de fet, posa fi a la Mancomunitat de Catalunya.

Ara bé, per entendre el que volem expressar, cal fer, d'antuvi, quatre pinzellades sobre el moviment científic i tècnic tant a Europa com al Principat en encetar la nova centúria.

Europa i Catalunya a cavall del canvi de segle

El nou segle significà, per a la ciència, l'entrada en un altre món. La troballa de Planck sobre la discontinuïtat de l'energia abocà els científics a la recerca de l'àtom. Cal dir que el descobriment dels raigs X i de la radioactivitat natural afavoriren sens dubte el gir. D'altra banda, les aportacions d'Einsten (l'efecte fotoelèctric, el moviment brownià i la teoria de la relativitat) de l'any 1905 donaren un sentit fins aleshores desconegut a un món del qual, es va pensar aleshores, no se'n sabia res o quasi res.

A Catalunya, hi havia hagut, ja al final del segle XIX, una tímida presa de consciència de l'endarreriment científic, la qual va provocar una reacció que es va plasmar en actes concrets, com ara el Museu de Geognòsia i Paleontologia del Seminari de Barcelona (1874) i el Museu Martorell (1882), més tard desdoblant-se en Museu de Geologia i Museu de Zoologia, centres als quals s'han d'afegir els observatoris astronòmics Fabra i de l'Ebre, ambdós del 1904. Malgrat tot, en començar el segle XIX predominava la sensació d'haver de començar de nou. Una consciència de l'endarreriment del país la posava encara de manifest el 1913 el Consell d'Investigació Pedagògica quan manifestava que "en general, en ciència, en indústria, en comerç, en agricultura, presentem una vergonyosa inferioritat al costat de molts altres pobles moderns". Mots, tanmateix, que s'han de prendre com un auguri de la feina que durà a terme la Mancomunitat. Però, anem per passos.

Algunes precisions sobre història política

L'any 1901 es fundava la Lliga Regionalista, un partit que aixoplugava molts homes d'avantguarda en els camps polític i cultural catalans, que volien enterrar definitivament la manera de fer política de la Restauració. Per si no n'hi hagués prou, la pèrdua de les colònies havia representat un sotrac més fort de l'esperat pel que fa a la indústria tèxtil catalana, que perdia de cop la important clientela de les colònies. Entre els homes de la Lliga, no caldria dir-ho, Enric Prat de la Riba, qui, durant

aquests anys, concretament el 1906, va publicar, producte d'una seriosa i profunda reflexió, *La Nacionalitat Catalana*. Breu: es tractava de la irrupció dels noucentistes a Catalunya, el lema dels quals era ben explícit: “la feina, ben feta”.

De tot plegat, se'n pot deduir que el canvi de centúria constituïa una vera cruïlla en la qual coincidien: un canvi de paradigma científic; una consciència ètica de com calia fer política i desenvolupar una cultura adequada, i un concepte de nacionalisme que enfocava la via, desinhibida, que havia de seguir l'estimada, i fins aleshores dissortada, Catalunya. I, en aquesta cruïlla, s'hi trobaven -hi eren-, un partit i un home: la Lliga Regionalista i Prat de la Riba.

Prat, com a jove possibilista del catalanisme, va lluitar per foragitar el sistema d'alternança de partits que des de Madrid s'imposava a tot Espanya. I ho va fer especialment des del 1901 fins a la Solidaritat Catalana (1907) amb els seus articles de *La Veu de Catalunya*, des del si de la Diputació i del partit; cada dia, cada hora.

Prat, com tothom sap i ja hem precisat, va publicar el seu ideari el 1906 i l'any següent va ser elegit president de la Diputació; set anys més tard ho era de la tot just nada Mancomunitat de Catalunya. El seu lideratge polític i nacionalista va durar deu anys però, dens com era, va donar molts fruits.

Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans

Al juny del 1907 Enric Prat de la Riba fundava l'Institut d'Estudis Catalans, concretament la secció historicoarqueològica, a la qual se sumaren quatre anys més tard la filològica i la de ciències. D'aquesta darrera, en foren els membres fundadors Miquel A. Fargas i Roca (president), Josep M. Bofill i Pichot i August Pi i Sunyer (arxiver i bibliotecari respectivament), metges; Pere Coromines (tresorer), com a representant de les ciències socials; Eugeni d'Ors (secretari) i Ramon Turró, filòsofs, i Esteve Terradas (vicepresident), físic i enginyer. Quan va morir Miquel A. Fargas (febrer del 1916) el va substituir el mateix Prat de la Riba i, en morir aquest, l'any següent entrà a la secció Eduard

Fontserè. Més endavant, la mort de Turró va significar l'entrada de Jaume Serra i Hunter, un altre representant de les ciències socials; Ramon Jardí substituiria Terradas quan aquest es desplaçà a Madrid.

Cal dir que la ciència a Catalunya fins al començament del segle xx era una matèria subordinada, perifèrica –és a dir, de segona fila–, tal com han dit alguns historiadors. Llavors no es practicava el que avui en diem recerca científica (ni es parlava de sigles tan usuals avui dia com R+I o R+D, etc.). Va ser la creació de l'Institut d'Estudis Catalans el primer intent d'aproximació a la moderna concepció que de la ciència tenien els països capdavanters, és a dir, els països centrals (de l'Europa central), els quals feia temps que distingien la ciència aplicada de la pura, la qual considerava obligatòriament la recerca científica en tots els camps. Els diners per a les activitats pròpies els rebia, l'Institut d'Estudis Catalans, de la Diputació. Cal dir que, tot i els canvis que el temps genera inevitablement en les institucions, així com les adaptacions que aquestes han de desenvolupar enfront de les noves tendències i mentalitats que els mateixos temps comporten, l'any 2007 es va celebrar el centenari de l'Institut, tot palesant així la bona salut de què gaudia, com a acadèmia d'acadèmies, amb les cinc seccions (acadèmies) actuals: la Historicoarqueològica, la de Ciències i Tecnologia, la Filològica, la de Filosofia i de Ciències Socials, i la de Ciències Biològiques; les tres inicials creades en temps de Prat de la Riba, i relativament noves les darreres, fundades posteriorment. Val a dir que en aquests cent anys d'existència la institució va superar l'anticatalanisme de Primo de Rivera així com la repressió de la dictadura franquista, tot plegat una veritable mostra de la seva fortalesa.

Però, tornem al període 1907-1914.

Ja des de l'inici, la secció de ciències de l'Institut va impulsar l'*Arxiu de Ciències de l'Institut*, els cursos monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi i la creació de societats filials, tres maneres d'actuar dignes de ser tractades ni que sigui breument.

L'*Arxiu de Ciències de l'Institut* va ser una publicació anual que omplia el buit existent de revistes científiques. Si repassem els articles que s'hi publicaren i les persones que els firmaren, hi podrem constatar la

flor i nata de la ciència catalana: Josep Torroja, Esteve Terradas, Isidre Pòlit en el camp de la física i les matemàtiques; August Pi i Sunyer, Jesús M. Bellido i Pere González en el de la biologia; Josep M. Bofill i Joaquim Maluquer en les ciències naturals; Eduard Fonteserè en meteorologia, i Josep R. Bataller en geologia i paleontologia. S'havia trobat l'òrgan on aquests homes pioners podien exercir llur lideratge i, doncs, atraure els esperits i les vocacions dels joves.

Els cursos monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi, organitzats conjuntament per la secció de ciències de l'Institut i el Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona, responien a la fita de posar en contacte els homes de ciència catalans amb els més prestigiosos científics de tot el món. Dissertaren sobre els temes que els havien dut a gaudir d'una posició de privilegi en els diversos camps científics que conreaven: B. Szilard, del Laboratori Pierre Curie de París (1916 i 1917); Hermann Weyl, de l'Escola Tècnica Superior de Zuric (1920); Tullio Levi-Civita, de la Universitat de Roma (1921); Jacques Hadamard, professor del Collège de France i de l'École Polytechnique de París (1921); Arnold Sommerfeld, de la Universitat de Munic (1922), i, finalment, Albert Einstein (1923).

El cas d'Einstein requereix, per motius evidents, una consideració particular. Invitat pels responsables dels Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i la Mancomunitat de Catalunya l'any 1923, va dictar tres conferències a la Diputació i una a l'Acadèmia de Ciències de Barcelona; les primeres versaren sobre la relativitat general i especial i l'última sobre les conseqüències de la relativitat, inclosos els aspectes cosmològics. De fet, poca gent podia seguir les innovadores idees d'Einstein. Terradas, que el mateix físic alemany considerava un dels pocs científics europeus que podia seguir, i entendre, la teoria de la relativitat, era una excepció. Així i tot, moltes persones assistiren a les conferències donat l'interès per veure el més gran físic de tots els temps. Els amfitrions de l'autor de la relativitat foren Casimir Lana, Esteve Terradas i Rafael Campalans, ja que tots tres dominaven l'alemany. Campalans va convidar Einstein a sopar, va imprimir el menú en unes curioses cartolines i les hi va fer signar totes. Posteriorment, quan havia de fer un regal de qualitat a algú, li enviava el menú signat.

Posar en contacte la comunitat científica autòctona amb els sectors més avançats de la ciència i la tècnica mundials representa un pas indispensable en el procés d'acostament de la societat més endarrerida a la més desenvolupada i moderna. Naturalment, aquesta tàctica cal complementar-la amb la inversa, que, tot sigui dit, també es va dur a terme: afavorir l'adquisició de coneixements al costat de les grans figures i institucions, és a dir, enviar els joves estudiants a l'estranger, la qual cosa implica la creació d'un sistema de beques i ajuts gens menyspreable. Val a dir que en aquest cas hi ha un perill subjacent que de tota manera cal enfrontar: que els becats no tornin per impartir allò que han après fora, sobretot si es troben millor al costat del mestre i/o poden iniciar una carrera amb més futur i més bona remuneració que a casa...

Tot s'hagués pogut fer d'una altra manera més efectiva? Naturalment, tot és perfectible. Però no es pot negar que l'esforç és notable i àdhuc brillant. Permeteu-me que us comuniqui les meves conclusions d'anys d'estudi: els dos moments més brillants de la ciència a Catalunya coincideixen amb la Il·lustració i el començament del segle xx, dos períodes separats per un segle XIX amb alts i baixos, amb intents fallits al costat d'altres de reeixits; un segle XIX que, finalment, troba en les ciències de la terra el suport per a l'empenta que permetrà entrar en el segle xx i aprofitar la nova saba del noucentisme encarnada en la figura de Prat de la Riba i els seus entusiastes col·laboradors.

Finalment, diguem alguna cosa de les institucions integrades a l'IEC així com de les societats filials.

Entre les institucions que s'integraren a l'Institut cal esmentar la Institució Catalana d'Història Natural, creada el 1900 (1917), els Serveis Cartogràfics i el Servei Meteorològic de Catalunya (1921). D'altra banda, es crearen algunes societats filials de l'IEC, la més important de totes la de Biologia (1912), les quals, mantenint una personalitat pròpia i una independència efectiva, restaven lligades a l'acadèmia d'acadèmies.

La Societat Catalana de Biologia va néixer el 1912 i els estatuts en foren aprovats l'any següent. La reunió inicial va tenir lloc al Laboratori Municipal, una altra institució del segle XIX que s'havia creat un nom sota la direcció primer del doctor Jaume Ferran i de Ramon Turró després. De

la Societat Catalana de Biologia, en foren el primer president i secretari August Pi i Sunyer i Jesús Bellido i Golferichs; al seu costat, Josep M. Bofill i Pichot, Lluís Sayé i Sempere i Pere Gonzales i Juan. La Societat Catalana de Biologia publicà els *Treballs de la Societat de Biologia* i per les seves aules passaren figures com ara Gley, Calmette, Soula i Cannon, entre d'altres. Estretament lligat a la Societat Catalana de Biologia va restar-hi l'Institut de Fisiologia, si més no per les persones que hi col·laboraren. És obligat esmentar Rossend Carrasco i Formiguera, que havia treballat a Harvard amb Cannon, s'havia especialitzat en la diabetis i va ser l'introduïdor de la insulina a Espanya. A més, d'insulina, en va produir, per primera vegada, a Barcelona.

L'ensenyament tècnic a la Mancomunitat de Catalunya

Catalunya era, en encetar el nou segle, l'únic indret de la península on la industrialització havia arrelat. És ben veritat que es tractava d'un pol majoritàriament tèxtil i que, com ja hem apuntat, va ser sacsejat per la pèrdua del mercat colonial. L'any 1898, però, va ser el punt de partida de la conscienciació, inevitable, que calia diversificar els sectors industrials productius per evitar la dependència del sistema global a un sol sector, el tèxtil en el cas català. Això d'una banda. Però, de l'altra, hom va prendre consciència, especialment quan hom va emmirallar-se en el sistema germànic, de la científicació que envaïa el món tècnic. Dit d'una altra manera: hom va començar la centúria pensant que l'etapa primerenca, més o menys artesanal, que els països punters ja havien superat o estaven superant havia arribat a la seva fi i de llavors endavant calia considerar l'ensenyament tècnic d'una altra manera, més científica.

Amb una aital mentalitat hom va pensar que era urgent crear els graus mitjans entre l'obrer no qualificat i l'enginyer industrial que sortia de l'Escola fundada el 1850. Així el 1904 es creava l'Escola Industrial, coneguda també com a Universitat Industrial –per distingir-la de l'Escola d'Enginyers Industrials–, regida per un patronat, un projecte que havia d'encarar la formació dels graus intermedis. L'empenta definitiva va venir de Prat de la Riba i les etapes es cremaren amb rapidesa: el 23 de

novembre de 1906 el Patronat va comprar la fàbrica de Can Batlló, al carrer d'Urgell, i el 1908 es creava el Laboratori General d'Investigacions i Assaigs; l'any següent l'Escola d'Indústries Tèxtils, i a continuació una llarga llista:

QUADRE CRONOLÒGIC DE LA CREACIÓ DE CENTRES D'ENSENYAMENT TÈCNIC

<i>Any</i>	<i>Centre</i>
1908	Laboratori General d'Investigacions i Assaigs
1909	Escola d'Indústries Tèxtils
1910	Laboratori d'Estudis Superiors de Química
1912	Escola Superior d'Agricultura
1913	Escola d'Adoberia
	Escola de Blanqueig, Tintoreria i Acabats
	Escola Elemental del Treball
1914	Laboratori Provincial d'Higiene
1916	Escola de Directors d'Indústries Químiques
	Extensió d'Ensenyament Tècnic (una escola per correspondència)
1917	Institut d'Electricitat Aplicada i Escola de Directors d'Indústries Elèctriques
1919	Escola de Directors d'Indústries Mecàniques i conversió de l'Institut d'Electricitat Aplicada en Electricitat i Mecànica Aplicades
	Secció Preparatòria
1923	Laboratori General d'Assaig i Condicionament

El Laboratori d'Assaig i Condicionament del 1923 era el producte perfeccionat del Laboratori General d'Investigacions i Assaigs i concretava la idea de proporcionar a la indústria una garantia de la

qualitat tant de les matèries emprades com dels processos seguits en tots els sectors de la producció industrial catalana. Una idea innovadora aleshores. El componien els diversos laboratoris del complex industrial del carrer d'Urgell sota una estructura oficial única i una organització administrativa comuna.

Paràgraf a part per a les Escoles de Directors d'Indústria. Amb aquesta figura, el director d'indústria, hom volia substituir l'enginyer industrial, ja que l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona havia rebutjat integrar-se en el complex de la Universitat Industrial i, doncs, continuava depenent del corresponent ministeri de Madrid.

Els directors d'indústria tenien una formació tècnica notable, adquirida en quatre cursos anuals i eren persones molt buscades en el món fabril per llur acurada preparació.

L'Escola de Directors d'Indústries Elèctriques era especialment innovadora, ja que l'electricitat era quelcom de nou que irrompia amb força en el desenvolupament industrial. I ho feia amb una tecnologia encara desconeguda o gairebé a casa nostra. El 1911 s'havia instal·lat a Catalunya la Barcelona Traction Light and Power (coneguda com La Canadencia) i s'iniciava la gran aventura de la instal·lació de les centrals hidroelèctriques als Pirineus, les quals demanaven a crits no tan sols una ingent mà d'obra, sinó també nombrosos tècnics especialitzats. Heus ací una raó poderosa.

Quelcom semblant havia passat amb el sector químic, amb la diferència, però, que d'indústria química n'hi havia hagut sempre a Catalunya: la fàbrica Cross fundada l'any 1817 per F. Cross a Sants n'és una prova i no pas menyspreable; però a finals del segle XIX el sector químic va prendre una importància podríem dir que inesperada i això va esperonar el sector fins a convertir-lo en pioner en la segona fase de la industrialització (tal com el sector tèxtil ho havia estat en la primera). A més, com que a Alemanya aquest fet es va accentuar i els homes que volien modernitzar Catalunya havien pres com a model l'alemany, hi havia una segona raó que se sumava a l'altra, per si no n'hi hagués prou. Heus ací l'Escola de Directors d'Indústria Química.

La tercera escola d'aquest tipus va ser la de Directors d'Indústries Mecàniques. En aquest cas es pot dir que la indústria mecànica - fabricació de maquinària pesada especialment- ja existia i, tot sigui dit, amb bona salut. La Maquinista Terrestre y Marítima (1855), per posar un exemple, i no haver de fer un seguiment detallat d'indústries d'aquesta mena al Principat que ens desviaria del nostre objectiu, era la primera d'Espanya en el seu ram i es va distingir en la fabricació de màquines de vapor fixes, marines i locomotores, així com de ponts metàl·lics i grues. Però en aquest cas la demanda de tècnics preparats era més la demanda pròpia d'un sector que rutlla força bé més que no pas la d'un sector que inicia la seva existència o fa un salt espectacular en el rànquing dels sectors industrials que configuren un país, tal com havien estat les dues que acabem de tractar. D'altra banda, la posició adoptada per l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona, ja coneguda pel lector, podia fer témer complicacions i/o conflictes d'atribucions: d'aquesta manera, amb els directors d'indústries mecàniques, hom resguardava les espatlles.

De totes les escoles, probablement la que va tenir més fama a Catalunya, a l'Estat i a l'estranger va ser l'Escola Elemental del Treball, que d'antuvi dirigiren Paulí Castells i Josep A. Barret. En ser assassinat aquest darrer, el substituí en el càrrec Ferran Tarragó, però al juliol del 1918 va ser nomenat director l'enginyer Rafael Campalans, confirmat definitivament com a tal el 1920. És el moment de consignar una nova qualitat de Prat de la Riba: en el moment de triar els seus col·laboradors, va decantar-se sempre per als més aptes, amb independència de llur ideologia. El cas de Campalans, fundador de la Unió Socialista de Catalunya, n'és una bona prova.

Campalans va tenir una mà dreta de molt valor en la persona de Pau Vila i Dinarés. De comú acord van introduir la democràcia en el centre -un fet gens usual en aquella època-, així com una formació complementària humanística i un pla molt meditat de conferències i cursos que arrodonien l'estricta formació tècnica. D'altra banda, Campalans va saber envoltar-se de professors de primera línia com ara el físic Esteve Terradas, de qui ja hem parlat, Josep Agell i Agell, químic, i Josep Serrat i Bonastre, l'enginyer més complet de Catalunya en el camp

de la construcció de màquines. Quelcom ben sorprenent si considerem que l'escola en qüestió tenia per finalitat formar capatassos, caps de taller o obrers especialitzats i que referma l'estructura racional i moderna que havia de confegir el sistema industrial català. Val a dir que el 1923, any límit en la nostra visió d'avui, s'hi impartien cinc especialitats: mecànica i metal·lúrgica, electrotècnia, química aplicada, indústries tèxtils i construcció.

No volem deixar d'esmentar l'Escola d'Agricultura, creada el 1911, que substituïa altres institucions de caire semblant. Ara, però, a l'Escola d'Agricultura, inaugurada el 1912, s'impartien tres graus: l'elemental (durada de 2 anys), el d'enginyer superior (4 anys) i el complementari de professor en agricultura. La Mancomunitat va comprar una finca a Caldes de Montbui, de més de cent hectàrees, perquè els alumnes hi fessin pràctiques i alhora va obrir-hi un pensionat.

Però la tasca realitzada per la Mancomunitat no es va limitar a l'ensenyament, sinó que es va estendre també a la modernització real del país. Vegem-ho.

L'obra tècnica de la Mancomunitat

Ja des d'un bon començament, la Mancomunitat es va encarregar de difondre les pràctiques d'una agricultura moderna, i això es va fer tot creant l'escola suara esmentada, enviant tècnics a l'estranger (a través d'una xarxa de beques i pensions) i emprenent una obra de modernització del camp a través dels Serveis Tècnics d'Agricultura.

En el camp de les comunicacions, s'instal·laren més de 5.000 km de línia telefònica, 190 centrals i 210 estacions, fet que va representar que el telèfon arribés a més de 400 poblacions. No és sobrer recordar que, de resultes de l'èxit assolit, el responsable, Esteve Terradas, va ser nomenat director de la Compañía Telefónica Nacional el 1929 per tal que repetís un èxit semblant a escala estatal.

També els ferrocarrils foren objecte de l'atenció de la Mancomunitat. De fet, la xarxa ferroviària estatal ja estava construïda: concretament a Catalunya, el 1898 hi havia 1.278 km de línia que

funcionava i, en canvi, del 1898 al 1970 tan sols se'n construïren 270 més. Per aquest motiu, i també per qüestió de competències, la Mancomunitat es va centrar en la xarxa secundària catalana amb la intenció de crear una xarxa que cobrís tot el territori i d'aquesta manera afavorís i facilités el transport de mercaderies. Se n'encarregà Terradas, de nou. Les línies eren les següents: Reus-Mont-roig; Tàrrrega-Balaguer-Linyola; Tarragona-Ponts-Guissona-Cervera; Lleida-Fraga; Cervera-Tarragona, i Súria-Cardona. El 1919 s'havia enllestit el projecte de les quatre primeres, però la Mancomunitat va tenir una vida massa curta, i alhora uns recursos econòmics excessivament migrats per a un projecte tan ambiciós, de tal manera que, el 1923, quan arribà el final del període d'autogovern, no s'havia pogut coronar el projecte.

Val a dir que el programa de la Mancomunitat l'heretà, passats els anys, la Generalitat de Catalunya dels anys trenta en un marc que, sense ser satisfactori del tot, era de més amplitud que el de la Mancomunitat. Aquesta, però, és una altra història.

Consideracions finals

Recordem que el Principat havia participat d'una certa esplendor en el camp científic durant l'anomenat segle de les llums. La creació de les Acadèmies de Ciències i de Medicina, el Col·legi de Cirurgia i les Escoles Tècniques de la Junta de Comerç van aconseguir que la segona meitat del segle XVIII fos testimoni d'un renaixement cultural en general i científic en particular a casa nostra. Però la Guerra del Francès, primer, i l'absolutisme, després, esmorteïren aquest impuls modernitzador. El segle XIX no fou a Catalunya una centúria de la ciència sinó de la indústria -amb l'excepció de la restaurada (per fi!) Universitat de Barcelona- i, doncs, del camp de la tècnica. Amb un punt de partida que cal situar al final del divuit, el dinou va veure com el país s'industrialitzava, tot i que havia de lluitar contra dues mancances importants: la de carbó i la de mineral de ferro, mancances que finalment originaren una forta siderúrgia al nord d'Espanya. Curiosament, o potser no tan curiosament, el camí seguit per l'Estat espanyol durant el segle XIX el reproduïen les

escoles d'enginyers industrials. Creades el 1850, uns anys més tard, concretament el 1867, totes tancaren les portes excepte la de Barcelona, l'única escola que va continuar creant professionals per a la industrialització fins a final de segle. No va ser, doncs, fins a començament de la nova centúria que funcionaren les escoles de Bilbao, tot responent al paper del País Basc en el procés industrialitzador, i la de Madrid, aquesta per nodrir l'Administració de l'Estat.

Així doncs, podem constatar que si durant més de trenta anys només hi va haver un centre que formés tècnics de nivell superior a Espanya, va ser perquè l'única burgesia capacitada i decidida a fer-ho era la catalana i si només hi havia una burgesia preparada era perquè tan sols hi havia un pol d'industrialització a tot l'Estat: Catalunya. (A partir del 1900 n'hi hagué dos: Catalunya i el País Basc.)

Emperò, ja hem dit més amunt que l'Escola d'Enginyers Industrials, que havia dirigit durant anys el procés industrialitzador, no es va posar al costat de Prat de la Riba quan aquest va prendre les regnes del procés modernitzador. Tanmateix, aquest fet no va constituir cap dificultat insalvable per a ell. Convençut que el més profitós per al seu país era la modernitat i la racionalitat, va confegir un programa coherent i complet d'ensenyaments en què el lloc dels enginyers industrials l'ocupaven els directors d'indústria. Això sí, sense excloure'ls taxativament. Així, en els llocs en què els enginyers industrials exercien llurs funcions, els directors d'indústria representaven el tècnic intermedi entre ells i els tècnics especialitzats. Allà on no n'hi havia, els directors d'indústria feien d'enginyers industrials.

El de Prat de la Riba va ser un projecte noucentista que, després del Romanticisme i el Modernisme, tornava a "la feina ben feta". No cal dir que el susdit projecte ensopegà amb la història de pronunciaments i dictadors de l'Espanya secular. Però era tal la seducció i la racionalitat del projecte que, superat Primo de Rivera, la Generalitat dels temps de la República va fer seu el programa noucentista i el va portar fins a on les circumstàncies adverses ho van permetre. No s'ha de perdre de vista que la Generalitat tan sols disposà de dos anys per desenvolupar-se: del 1932 al 1934, ja que durant el bienni negre va romandre hivernada i després,

tot seguit, vingué la Guerra Civil, uns anys de trasbalsos dramàtics. Resumint: un període massa curt per poder desenvolupar el potencial que rebia de la Mancomunitat.

No vull acabar aquest vol sobre la recent història catalana sense deixar constància que mai no valorarem, ni plorarem, prou el que va representar l'exili de científics i tècnics autòctons finida la contesa civil. Ara sí que havia arribat el final del somni de Prat de la Riba.

Un nou començar ple de dificultats va fer que fins molt entrat el segle xx no es retrobés el nivell científic que havíem atès el 1939.

Aquesta valoració final no és més que un reconeixement a la modernitat de l'ideari de Prat de la Riba a qui avui, l'aniversari de la seva mort, retem, com cada any, homenatge merescut.

Agraeixo als organitzadors que m'hagin convidat en aquest dia tan senyalat per pronunciar una conferència sobre Enric Prat de la Riba. Si algun dubte vaig tenir en un primer moment (generat per la data, per la calor, pels quilòmetres que havia de recórrer), ben aviat es va esvaïr: en les condicions polítiques actuals hagués estat una deserció no acceptar la invitació. Avui, el 2010, recordar Prat de la Riba i repassar la història té, sens dubte, un significat especial. Moltes gràcies.

Santiago Riera i Tuèbols